

Andrej Gogala: Čebele Slovenije

Samec Dufourjeve kožubaste čebele (Anthophora dufourii) odletava s cveta skrečnika (Ajuga). Lepo se vidi njegovo dolgo sesalo, značilno za dolgorile čebele, kakršne so pripadnice družine Apidae. Foto: Andrej Gogala.

Verjetno bi težko našli narod, kjer bi čebele uživale toliko naklonjenosti in ugleda kot pri nas. So zgled marljivosti, veljajo za nepogrešljive oprasaevalke in ne nazadnje, so edine živali, ki ne poginejo, ampak umrejo. Žal vse napisano velja le za kranjsko čebelo, torej avtohtono podvrsto medonosne čebele. Kaj pa divje čebele?

Večina ljudi pozna čmrlje, a marsikdo ni povsem prepričan, kam sodijo. Večkrat so me že vprašali, ali je čmrlj »mož od čebele«. Veljajo tudi za lenuhe, torej so pravo nasprotje kranjske čebele. Pri ostalih divjih

čebelah, tako imenovanih samotarkah, je zadrega še večja, saj večina niti ne ve, da obstajajo, čeprav je bilo pri nas doslej najdenih kar več kot petsto vrst! Zadnji čas torej za prvo knjigo o (divjih) čebelah v slovenskem jeziku.

Knjiga je konec lanskega leta izšla pri Založbi ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, njen avtor pa je biolog dr. Andrej Gogala, višji kustos v Prirodoslovne muzeju Slovenije in največji poznavalec pestrosti čebel pri nas. Je tudi soavtor prve monografije o čmrljih v slovenščini *Pomembni in ogroženi*

Prašniki ustnatic, kot je žajbelj, podrgnejo čebelo volnarko (Anthidium manicatum) po hrbtu. Pelod si nato čebela s srednjo nogo postrga s hrbtna. Foto: Andrej Gogala.

opraševalci: Čmrlji v Sloveniji.

Knjiga predstavlja ekonomsko izjemno pomembno in ogroženo skupino žuželk. Avtor najprej predstavi taksonomijo in sistematiko čebel ter nadaljuje z njihovo biologijo. S številnimi primeri predstavi pestrost čebel in njihovih življenjskih strategij. Preberemo lahko, da so najmanjše velike le tri milimetre, največje, lesne čebele, pa kar petindvajset milimetrov. V poglavju o zbiranju in prenašanju hrane so predstavljeni načini nošenja peloda in prilagoditve tako čebel kot rastlin, ki so nastale v milijonih let koevolucije.

Zelo zanimivo je poglavje z naslovom *Izbirčne čebele*. Predstavljeni so primeri čebel, ki se hranijo s pelodom nekaj ozko sorodnih rastlinskih vrst. Zanimiv je primer Graef-

fejeve opnarke (*Colletes graeffei*), ki pri nas obiskuje izključno cvetove lepega luka (*Allium pulchellum*) in se ne zmeni za na istem mestu istočasno cvetoči in zelo podobni gredljati luk (*A. carinatum*), na Slovaškem se hrani na rumenem luku (*A. flavum*), v Ukrajini pa na vrsti *A. waldsteini*.

Sledi poglavje o gnezdenju, v katerem so predstavljeni načini gnezdenja čebel. Konča se z ugotovitvijo, da je človek stoletja živel v sožitju s čebelami, saj je naravo preoblikoval tako, da so od tega (nehote) imele korist tudi čebele. Z industrializacijo in razvojem intenzivnega kmetijstva je bilo sožitja konec, zato so čebele med najhitreje izginjajočimi se žuželkami. Pomagamo jim lahko z namешčanjem gnezdilnic.

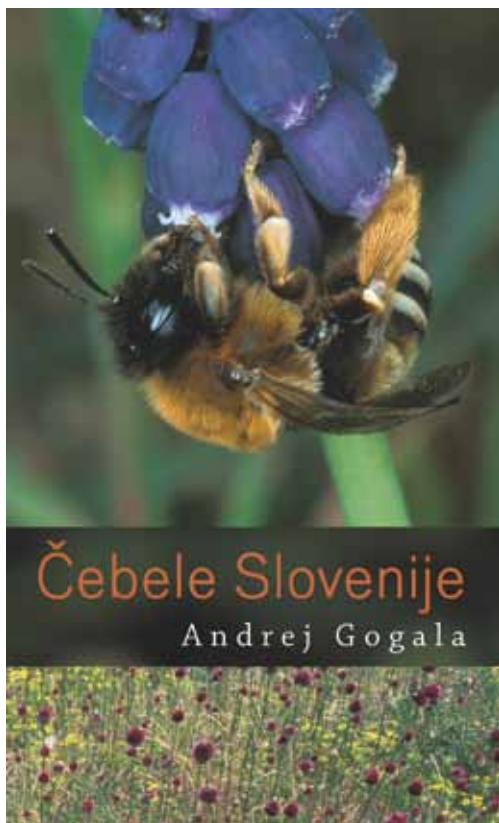
V poglavju o samcih so predstavljeni načini iskanja samic. Med drugim izvemo, da se samci izležejo pred samicami, kar izkoriščajo rastline kukavičnice iz rodu mačjih ušes (*Ophrys*). Njihovi cvetovi so namreč podobni samicam čebel in tudi podobno dišijo, zato se samci skušajo pariti z njimi in jih ob tem oprashi.

Čeprav divjim čebelam (z izjemo čmrljev) pravimo samotarske čebele, pa vse vendarle ne živijo povsem samotarsko. Nekatere imajo namreč razvite različne stopnje družbenega življenja. O tem govori poglavje *Družbeno življenje vitkih čebel*. V njem avtor podrobno opiše skupnost grintavčevih brazdark (*Halictus scabiosae*). Razvoj in tipe družbenega življenja predstavi v poglavju *Razvoj družbenosti pri žuželkah*.

Zelo aktualno, ne samo z biološkega, ampak tudi družbenega vidika, je poglavje *Poti in stranpoti evolucije*. V njem avtor opozori na napačno oziroma preveč poenostavljeno razumevanje Darwinove ideje, ki jo nekateri vidijo le kot pravilo o »preživetju najmočnejšega«, ki ima pravico izriniti vse »manjvredne«. V resnici je velikost oziroma moč le ena od možnih strategij, obstajajo pa tudi druge, na primer povezovanje in sodelovanje osebkov iste vrste ali celo različnih vrst. Čebele so dober zgled za to.

Knjiga se zaključuje s predstavitev vseh družin in rodov čebel, ki živijo pri nas. Marsikateri bralec bo verjetno pogrešal podrobnejšo predstavitev vsaj najpogostejših vrst, a za to bo treba počakati na kako od prihodnjih knjig.

Posebej dragocena so avtorjeva lastna opazovanja, spoznanja in razmišljanja, ki odkrivajo do sedaj neznane podrobnosti biologije čebel ali opozarjajo na spremembe, ki jih je v okolju povzročil človek. Kljub strokovnosti je jezik pisanja razumljiv in slikovit, zato delo ni zanimivo samo za raziskovalce, ampak za širok krog bralcev. Dijakom in študentom bo koristen pripomoček pri izdelavi seminarских in raziskovalnih nalog, po njem pa bodo segali tudi ljubitelji nara-

ve. Knjiga je bogato opremljena s številnimi fotografijami, ki še dodatno približajo večini ljudi zelo skrit svet divjih čebel.

Prepričan sem, da bo monografija pomembno prispevala k boljšemu poznavanju divjih čebel, prepoznavanju njihove ekološke vloge, ki je največkrat povsem spregledana, in varovanju ter bo spodbudila njihovo raziskovanje tudi v našem prostoru.

Danilo Bevk